

การวิจัยเชิงเอกสารเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดคุณภาพชีวิตของคนพิการ
ในบริบทสากล บริบทเฉพาะสำหรับคนพิการ และบริบทด้านการประกอบอาชีพ
The Documentary Research to Synthesize Components
of The Quality of Life of People with Disabilities in International, People with
Disabilities and Occupational Contexts

ฐิติวัฒน์ ทองแก้ว^{*1} และ ประสพชัย พสุนนท์^{**2}

^{1,2}คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

E-mail: Thitiwat.tong007@gmail.com

Received: September 15, 2018 Revised: October 16, 2018 Accepted: October 25, 2018

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคนพิการจากบทความวิชาการ งานวิจัย เอกสารเชิงนโยบาย และเกณฑ์มาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสารตามแนวทางของ Scott (1990; 2006) ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 1) วรรณกรรมภาษาไทย จำนวน 13 ฉบับ และ 2) วรรณกรรมภาษาต่างประเทศ จำนวน 15 ฉบับ ผลการวิจัยพบว่าคุณภาพชีวิตของคนพิการ สามารถแบ่งออกเป็น 3 มิติ โดยแต่ละมิติจะประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) มิติคุณภาพชีวิตของคนพิการในบริบทสากล ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม 2) มิติคุณภาพชีวิตของคนพิการในบริบทเฉพาะสำหรับคนพิการ ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ คือ คุณลักษณะส่วนบุคคล คุณภาพของการดูแล การรับรู้สิทธิ การเข้าถึงสิทธิ การมีส่วนร่วม การสนับสนุนจากสังคม สิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก การศึกษาและพัฒนาตนเอง และอาชีพและการมีรายได้ และ 3) มิติคุณภาพชีวิตของคนพิการในบริบทด้านการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ ลักษณะสถานที่ทำงาน การสนับสนุนในสภาวะการทำงาน การรับรู้ความสามารถและการเห็นคุณค่าในตนเอง และเงื่อนไขของงานและผลลัพธ์ในงาน ซึ่งผลการวิจัยเชิงเอกสารครั้งนี้จะเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงประจักษ์เพื่อพิสูจน์องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตคนพิการ และความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตคนพิการ รวมถึงเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการต่อไป

คำสำคัญ: คนพิการ คุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพ

Abstract

The objective of this research was to study and synthesize components of the quality of life people with disabilities by using the documentary research technique (Scott, 1990; 2006) in studying related literatures consists of 13 Thai literatures and 15 foreign literatures. The results found that the quality of life of people with disabilities had 3 dimensions and each dimension composed of the following key components: 1) the quality of life of people with disabilities in international context included 4 components; physical health, psychological, social relationships and environment 2) the quality of life of people with disabilities in specific context for people with disabilities included 9 components; personal characteristics, quality of care, perception of the rights, access to the rights, participation, social support, assistive device and assistive technology, education and self-improvement, occupation and income 3) the quality of life of people with disabilities in occupational context included 4 components; work setting, environmental support, self-efficacy, work conditions and outcomes. The results of this documentary research can use as a framework for

empirical study to prove the components of the quality of life of people with disabilities and relationship between each component. Moreover, the results can use as important information in developing policy to improve quality of life for people with disabilities in the future.

Keywords: People With Disabilities, Quality of Life, Occupation

บทนำ

คุณภาพชีวิตของคนพิการ คือ การที่คนพิการรับรู้ถึงความสามารถการดำรงชีวิตและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้อย่างเท่าเทียมและสอดคล้องกับสมรรถนะที่ตนเองมี โดยการรับรู้จะต้องสอดคล้องกับความต้องการหรือความคาดหวังของคนพิการที่ส่งผลให้คนพิการเกิดความพึงพอใจ ซึ่งองค์ประกอบหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตคนพิการอาจมีความแตกต่างหรือเหมือนกันในคนพิการแต่ละบุคคล (ราชกิจจานุเบกษา, 2550; ธารีรัตน์ ผ่องแผ้ว, 2558; สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558; สมณรักษ์ สุวรรณทรัพย์ และคณะ, 2559; Townsend, Pham and Vassos, 2012; Morisse et al., 2013; Schlock, Keith, Verdugo and Gomez, 2014) ทั้งนี้ คุณภาพชีวิตของคนพิการเป็นเป้าหมายสำคัญของแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับสมรรถนะของมนุษย์ทุกคน (Capability Approach) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งบริหารจัดการปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคที่ส่งผลต่อสมรรถนะของคนพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถดำรงชีวิต เข้าร่วมกิจกรรมในสังคม และประกอบอาชีพได้อย่างเท่าเทียมและเหมาะสมกับสมรรถนะของตน นอกจากนี้ คุณภาพชีวิตของคนพิการยังเป็นเป้าหมายสำคัญในการประเมินความสำเร็จในการดำเนินงานเชิงนโยบายเพื่อประชาชนของภาครัฐ (ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ 2557) ดังนั้น การดำเนินงานเชิงนโยบายด้านคนพิการจึงต้องเข้าใจความหมายและองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตคนพิการในบริบทต่างๆ เพื่อให้การประเมินคุณภาพชีวิตของคนพิการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถสะท้อนผลการดำเนินงานของภาครัฐด้านคนพิการได้อย่างชัดเจน

ในประเทศไทยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เห็นความสำคัญของประเด็นดังกล่าวและได้กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มอย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 (ราชกิจจานุเบกษา 2534) ที่ระบุแนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในประเด็นต่างๆ ให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างทัดเทียม เรื่อยมาจนถึง

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 (ราชกิจจานุเบกษา 2550) และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 (ราชกิจจานุเบกษา 2556) ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติสำคัญที่เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในประเทศไทยให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน รวมถึงแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติซึ่งได้รับการจัดทำและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงฉบับปัจจุบัน คือ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2560 – 2564 (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ 2560) ซึ่งได้กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เรียกว่า ยุทธศาสตร์แห่งความเท่าเทียม หรือ EQUAL ประกอบด้วย 1) การเสริมพลังคนพิการและองค์กรคนพิการ (Empowerment) 2) การพัฒนาการบริหารจัดการ (Quality Management) 3) การเสริมสร้างความเข้าใจและทัศนคติเชิงสร้างสรรค์ (Understanding) 4) การสร้างสภาพแวดล้อมและบริการสาธารณะที่ทุกคนเข้าถึงได้ (Accessibility) และ 5) การบูรณาการเครือข่ายและสร้างการมีส่วนร่วม (Linkage)

จากยุทธศาสตร์ที่ปรากฏในแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 5 อาจกล่าวได้เบื้องต้นว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตคนพิการในประเทศไทยตามแผนฉบับดังกล่าวประกอบด้วย 5 ประเด็นข้างต้น แต่จากผลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากการประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการ พบว่า มีองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตคนพิการในรูปแบบต่างๆ จำนวนมาก ทั้งองค์ประกอบในบริบทสากลซึ่งเป็นบริบทที่ใช้ประเมินคุณภาพชีวิตที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลและใช้ในการประเมินสำหรับคนทั่วไปและคนพิการ องค์ประกอบในบริบทเฉพาะของคนพิการ รวมถึงองค์ประกอบด้านการประกอบอาชีพของคนพิการ ซึ่งในประเทศไทยได้เริ่มนำประเด็นการประกอบอาชีพของคนพิการเข้ามาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างชัดเจน (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ 2561)

ดังนั้น จากรายละเอียดข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดคุณภาพชีวิตคนพิการจากเอกสารวิชาการและงาน

วิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสังเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อประโยชน์ในการศึกษาเชิงประจักษ์ และเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเชิงเอกสารครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคนพิการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ด้วยการคัดเลือกเอกสารระดับวิทยุที่มีสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย บทความวิชาการ บทความวิจัย และเอกสารเผยแพร่ของภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงข้อมูลสารสนเทศเชิงนโยบาย เช่น พระราชกฤษฎีกา แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เป็นต้น ตามแนวทางของ Scott (1990); (2006) คือ การคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยใช้หลักเกณฑ์ 1) มีความถูกต้อง 2) มีความน่าเชื่อถือ 3) ความเป็นตัวแทน และ 4) มีความชัดเจน โดยขอบเขตของเนื้อหาประกอบด้วย 1) คุณภาพชีวิตในบริบทสากล 2) คุณภาพชีวิตในบริบทเฉพาะสำหรับคนพิการ และ 3) บริบทด้านการประกอบอาชีพ โดยผลการคัดเลือก พบว่า มีวรรณกรรมที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารและตรงกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย แบ่งเป็น วรรณกรรมภาษาไทย จำนวน 13 ฉบับ และวรรณกรรมภาษาต่างประเทศ จำนวน 15 ฉบับ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและมีการตีพิมพ์ในระยะเวลา 10 ปี คือ พ.ศ. 2551 – 2561 หรือ ค.ศ. 2008 - 2018 ซึ่งผู้วิจัยได้นำวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มาสังเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคนพิการ ดังรายละเอียดที่นำเสนอในบทความ

ผลการวิจัยเชิงเอกสาร

จากการวิจัยเชิงเอกสารแนวคิดคุณภาพชีวิตคนพิการ ผลการสังเคราะห์พบว่าองค์ประกอบคุณภาพชีวิตคนพิการแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มที่สำคัญ คือ 1) องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในบริบทสากล 2) องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในบริบทเฉพาะสำหรับคนพิการ และ 3) องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในบริบทด้านการประกอบอาชีพ มีรายละเอียดที่สำคัญโดยสรุปดังนี้

1) องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในบริบทสากล คือ องค์ประกอบการประเมินคุณภาพชีวิตที่ใช้ประเมินประชาชนทั่วไปและถูกนำมาใช้ในการประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการในงานวิจัยปัจจุบัน โดยเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตในบริบทสากลที่นิยมในปัจจุบัน คือ เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization 2012) เรียกว่า แบบประเมิน WHOQOL – 100 ที่ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 100 ข้อ ซึ่งปัจจุบันได้ถูกปรับปรุงให้มีความกระชับโดยการคัดเลือกข้อคำถามที่เป็นตัวแทนของแต่ละประเด็นจำนวน เหลือ 26 ข้อ เรียกว่า WHOQOL – BREF ซึ่งได้กำหนดองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม (เวชนันต์ ชันธะรี และเบญจามุกตพันธุ์ 2558; สมจิต พรหมจันทร์ และคณะ 2560; อรวรรณ ศรียุคตศุทธ และคณะ 2560)

2) องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในบริบทเฉพาะสำหรับคนพิการ คือ องค์ประกอบการประเมินคุณภาพชีวิตเฉพาะสำหรับคนพิการ เนื่องจากมีนักวิจัยบางกลุ่มมองว่าการประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการซึ่งมีเงื่อนไขบางประการไม่เหมือนคนทั่วไป (Schalock et al., 2014, Morisse et al., 2013; Townsend, Pham and Vassos, 2012) จึงได้นำเกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตที่มีองค์ประกอบเฉพาะสำหรับคนพิการมาใช้จำนวนมาก เช่น เครื่องมือประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการที่พัฒนาต่อยอดจากเครื่องมือขององค์การอนามัยโลก เรียกว่า WHOQOL - Dis หรือ DISQOL ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1) องค์ประกอบแนวคิดคุณภาพชีวิตทั่วไป 2) คุณภาพของการดูแล 3) ทักษะ และ 4) ความพิการ (Bredemeier et al., 2014; Mattevi et al., 2012) นอกจากนี้ ในประเทศไทยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2559) ได้พัฒนาเกณฑ์การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตคนพิการแบ่งเป็น ดัชนีชี้วัด 7 ด้าน 8 องค์ประกอบ และ 26 ตัวชี้วัด ซึ่งผลการสังเคราะห์โดยผู้วิจัยเบื้องต้นพบว่า 26 ตัวชี้วัดในแต่ละดัชนีชี้วัดตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1) ด้านการรับรู้สิทธิ 2) ด้านการเข้าถึงสิทธิ 3) ด้านการมีส่วนร่วม และ 4) ด้านการสนับสนุนจากสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ National Disability Insurance Scheme (2016) Opo-ku et al. (2016), Kaur et al. (2015), Lee, Kim and Shin (2014), Fourouzan et al. (2013) และ Hwang et al. (2011) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบ 4 ด้านดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับนโยบายสาธารณะหรือ

นโยบายของภาครัฐด้านคนพิการ และผลักดันให้นโยบายต่างๆ ด้านคุณภาพชีวิตของคนพิการประสบความสำเร็จ

3) คุณภาพชีวิตในบริบทด้านการประกอบอาชีพ คือ องค์ประกอบการประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการโดยให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพ เนื่องจากผลการวิจัยปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าการจ้างงานหรือการสนับสนุนการประกอบอาชีพคนพิการจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการภาพรวมในเชิงบวก (Ra and Kim, 2015; Hosain, Atkinson and Underwood, 2002) และยังส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพด้านสุขภาพ ยกระดับสุขภาพจิต การเพิ่มต้นทุนทางสังคม สร้างรายได้ต่อคนพิการ และลดค่าใช้จ่ายการดูแลสุขภาพของคนพิการในระดับชาติได้ (Goodman 2015) ดังนั้น การประเมินคุณภาพชีวิตของคนพิการจึงต้องมีการนำบริบทด้านการประกอบอาชีพเข้ามาเป็นหนึ่งในมิติหลักที่สำคัญ โดยเครื่องมือการประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการด้านการทำงานที่พบในงานวิจัยต่างๆ เช่น Personal Questionnaire, SF-36v2 Questionnaire, Ferrans and Powers Quality of Life Index และ I-E Scale at Work เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยใช้กระบวนการคัดเลือกเอกสารระดับวิทยุมี ประกอบด้วย บทความวิชาการและบทความวิจัยที่สอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย และวิเคราะห์ตามแนวทางของ Scott (1990; 2006) ซึ่งมีหลักเกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงเอกสารครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) มีความถูกต้อง คือ มาจากแหล่งเชื่อถือได้ มีความต้องถูกต้อง สมบูรณ์ สอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ตีพิมพ์ 2) มีความน่าเชื่อถือ คือ ปรากฏการบิดเบือนข้อมูลและข้อผิดพลาด 3) ความเป็นตัวแทน คือ สามารถแสดงรายละเอียดแทนเอกสารประเภทเดียวกันเป็นตัวแทนกลุ่มประชากรตัวอย่างได้เหมาะสม และ 4) มีความหมายชัดเจน คือ สามารถเข้าใจได้ง่าย ชัดเจน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยผลการสังเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคนพิการ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็นวรรณกรรมภาษาไทย จำนวน 13 ฉบับ และวรรณกรรมภาษาต่างประเทศ จำนวน 15 ฉบับ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัย ยกเว้นงานวิจัยของ Walton (1973) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานในการประเมินคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน ผู้วิจัยจึงนำมาแสดงผลในตารางสังเคราะห์องค์ประกอบเพื่อประโยชน์สำหรับนักวิจัยและนักวิชาการท่านอื่นๆ และอยู่ภายใต้กรอบองค์ประกอบคุณภาพชีวิตในบริบทสากล บริบทเฉพาะสำหรับคนพิการและบริบทด้านการประกอบอาชีพ สามารถสรุปองค์ประกอบของมิติคุณภาพชีวิตในแต่ละบริบท จากผลการวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพของคนพิการจากการวิจัยเชิงเอกสาร

ที่มา	บริบทสากล				บริบทเฉพาะสำหรับคนพิการ								บริบทด้านการประกอบอาชีพ				
	ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านจิตใจ	ด้านร่างกาย	การเข้าถึงสิทธิ	การมีส่วนร่วม	การสนับสนุนจากสังคม	อาชีพและการมีรายได้	การศึกษาและพัฒนาตนเอง	การรับรู้สิทธิ	สิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยี	คุณลักษณะส่วนบุคคล	คุณภาพของการดูแล	การรับรู้ความสามารถตนเอง	การสนับสนุนในสถานการณ์การทำงาน	เงื่อนไขของงานและผลลัพธ์ในงาน	ลักษณะสถานที่ทำงาน
สมจิต พรหมจันทร์ และคณะ (2560)	✓	✓	✓	✓													
อรพณ ศรียุกตศุทธ และคณะ (2560)	✓	✓	✓	✓													
กิตติ ภูพันธ์พงษ์ (2559)	✓	✓	✓	✓							✓	✓					

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพของคณพิการจากการวิจัยเชิงเอกสาร (ต่อ)

ที่มา	บริบทสากล				บริบทเฉพาะสำหรับคนพิการ								บริบทด้านการประกอบอาชีพ				
	ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านจิตใจ	ด้านร่างกาย	การเข้าถึงสิทธิ	การมีส่วนร่วม	การสนับสนุนจากสังคม	อาชีพและการมีรายได้	การศึกษาและพัฒนาตนเอง	การรับรู้สิทธิ	สิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยี	คุณลักษณะส่วนบุคคล	คุณภาพของการดูแล	การรับรู้ความสามารถตนเอง	การสนับสนุนในสถานการณ์การทำงาน	เงื่อนไขของงานและผลลัพธ์ในงาน	ลักษณะสถานที่ทำงาน
กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2559)			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓						
ศมนรภัช สุวรรณทรัพย์ และคณะ (2559)					✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓			
นริสา วงศ์พนารักษ์ และอภิญา วงศ์พิริโยธา (2558)							✓							✓			
ธารีรัตน์ ผ่องแผ้ว (2558)	✓						✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		
ศิรินาถ ตงศิริ และคณะ (2558)						✓	✓					✓					
เวชยันต์ ชันธะรี และเบญจา มุกตพันธุ์ (2558)	✓	✓	✓	✓													
อนัญญา เจียนรัมย์ (2557)		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓						
ศศินันท์ วาสิน และคณะ (2556)	✓	✓					✓							✓			
กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และศรินันท์ กิตติสุขสถิต (2552)	✓	✓	✓	✓		✓	✓								✓	✓	✓
ชินนุทัย กาญจนะจิตรา และคณะ (2551)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓			✓	✓	✓	✓
Kocman and Weber (2018)												✓		✓	✓	✓	✓
Nieuwenhuijse et al. (2017)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			
Ruzevicius and Valiukaite (2017)	✓	✓			✓	✓		✓	✓			✓		✓			
Fernandes et al. (2016)	✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓					✓	✓	✓
Bredemeier et al. (2014)	✓	✓	✓	✓			✓		✓				✓	✓			
Ferreira et al. (2014)	✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓					✓	✓	✓
Ruzevicius (2014)	✓	✓			✓	✓		✓	✓			✓		✓			
Schalock et al. (2014)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓				✓			
Morisse et al. (2013)	✓		✓	✓	✓				✓	✓							
Hall and McGarrol (2012)		✓					✓						✓		✓	✓	
Mattevi et al. (2012)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓	✓			

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพของคณิการจากการวิจัยเชิงเอกสาร (ต่อ)

ที่มา	บริบทสากล				บริบทเฉพาะสำหรับคณิการ									บริบทด้านการประกอบอาชีพ			
	ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านจิตใจ	ด้านร่างกาย	การเข้าถึงสิทธิ	การมีส่วนร่วม	การสนับสนุนจากสังคม	อาชีพและการมีรายได้	การศึกษาและพัฒนาตนเอง	การรับรู้สิทธิ	สิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยี	คุณลักษณะส่วนบุคคล	คุณภาพของการดูแล	การรับรู้ความสามารถตนเอง	การสนับสนุนในสภาวะการทำงาน	เงื่อนไขของงานและผลลัพธ์ในงาน	ลักษณะสถานที่ทำงาน
Ruzevicius (2012)	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓					✓			
World Health Organization (2012)	✓	✓	✓	✓													
Buntinx and Schalock (2010)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓				✓			
Walton (1973)*	✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓					✓	✓	✓
รวม	21	21	16	15	15	14	13	13	11	9	7	8	3	14	8	7	6

หมายเหตุ: ผลการสังเคราะห์วรรณกรรมโดยผู้วิจัย

* งานวิจัยต้นแบบในการประเมินคุณภาพชีวิต

จากผลการสังเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคณิการจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับคณิการในตารางที่ 1 พบว่ามีบางองค์ประกอบปรากฏในวรรณกรรมจำนวนไม่มาก เช่น คุณภาพของการดูแล เงื่อนไขของงาน และผลลัพธ์ของงาน หรือลักษณะของสถานที่ทำงาน เป็นต้น เนื่องจากองค์ประกอบของการวัดคณิการนั้นจะขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่ ประสบการณ์ชีวิตส่วนตัว และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nieuwenhuijse et al. (2017) ซึ่งกล่าวว่าการประเมินคุณภาพชีวิตของคณิการต้องวัดระดับความเป็นไปได้ขององค์ประกอบที่ค้นพบเพื่อให้องค์ประกอบเหล่านั้นสามารถเชื่อมโยงเข้ากับการใช้ชีวิตของผู้คณิการที่อยู่ภายใต้บริบทของสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ ดังนั้น งานวิจัยเชิงเอกสารแนวคิดคุณภาพชีวิตคณิการครั้งนี้จะนำเสนอองค์ประกอบทั้งหมดที่พบจากการสังเคราะห์ เพื่อเป็นกรอบสำหรับการวิจัยในระยะต่อไปในการยืนยันและค้นหาองค์ประกอบที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับบริบทของคุณภาพชีวิตของคณิการในประเทศไทยต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเชิงเอกสารแนวคิดคุณภาพชีวิตคณิการ พบว่า การประเมินคุณภาพชีวิตของคณิการจำแนกตามบริบทสำคัญ แบ่งออกเป็น 3 มิติ โดยแต่ละมิติจะประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

1) บริบทสากล ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ และด้านร่างกาย

2) บริบทเฉพาะสำหรับคณิการ ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ คือ การเข้าถึงสิทธิ การมีส่วนร่วม การสนับสนุนจากสังคม อาชีพและการมีรายได้ การศึกษาและพัฒนาตนเอง การรับรู้สิทธิ สิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยี คุณลักษณะส่วนบุคคล และคุณภาพของการดูแล

3) บริบทด้านการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ การรับรู้ความสามารถและการเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนในสภาวะการทำงาน เงื่อนไขของงานและผลลัพธ์ในงาน และลักษณะสถานที่ทำงาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่า การประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการในปัจจุบันมีการใช้องค์ประกอบที่หลากหลายเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับปิยวัฒน์ ตรีวิทยา (2559) ที่กล่าวว่าการประเมินคุณภาพชีวิตสามารถเปลี่ยนแปลงบริบทได้ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยต้องการ เช่น เชิงนโยบาย เชิงเศรษฐศาสตร์ เชิงการแพทย์ เป็นต้น และพบว่าการประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการในสังคมปัจจุบันมีการนำองค์ประกอบด้านอาชีพและการมีรายได้ รวมถึงบริบทด้านการประกอบอาชีพเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการประเมินสอดคล้องกับแนวคิดของ Ruzevicious and Valiukaite (2017) ที่กล่าวว่าการประเมินคุณภาพชีวิตคนในปัจจุบันมีลักษณะการใช้ชีวิตที่ทับซ้อนกันระหว่างชีวิตประจำวันและชีวิตในการทำงาน จึงมีการผนวกองค์ประกอบด้านคุณภาพชีวิตในการทำงานเข้ากับการประเมินคุณภาพชีวิตในภาพรวม (Ruzevicious, 2014)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าหากพิจารณาคุณภาพชีวิตใน 3 มิติ และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญ สามารถแบ่งรูปแบบการประเมินออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การประเมินองค์ประกอบด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ เป็นต้น 2) การประเมินองค์ประกอบด้านการดำรงชีวิต เช่น ด้านสัมพันธภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิทธิ ด้านการมีส่วนร่วม เป็นต้น และ 3) การประเมินองค์ประกอบด้านการประกอบอาชีพ เช่น ด้านสภาพแวดล้อมและลักษณะสถานที่ทำงาน ด้านการสนับสนุนการทำงาน ด้านเงื่อนไขและผลลัพธ์ในงาน หรือการรับรู้ความสามารถและเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Buntinx and Schalock (2014) และ Schalock et al. (2014) ที่กล่าวว่าการประเมินคุณภาพชีวิตของผู้พิการต้องประเมินองค์ประกอบทางข้อจำกัดของคนพิการ องค์ประกอบเกี่ยวกับการใช้ชีวิต ในสถานการณ์ปัจจุบัน และองค์ประกอบในการแสดงความสามารถของแต่ละบุคคล ดังนั้น หากองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคนพิการสามารถนำมาพัฒนาให้มีเกณฑ์มาตรฐานหรือรูปแบบเดียวกัน จะช่วยให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถประเมินผลในรูปแบบเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. นักวิจัยหรือนักวิชาการด้านคนพิการสามารถนำองค์ประกอบที่พบจากการวิจัยเชิงเอกสารครั้งนี้ไปประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยได้เนื่องจากเป็นผลการสังเคราะห์จากวรรณกรรมด้านคุณภาพชีวิตคนพิการที่พบในปัจจุบัน

2. นักวิจัย นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานอิสระด้านคนพิการ สามารถนำองค์ประกอบที่พบจากการวิจัยเชิงเอกสารครั้งนี้ไปพัฒนาเป็นเกณฑ์หรือรูปแบบมาตรฐานในการประเมินคุณภาพชีวิตคนพิการโดยอาจกำหนดขอบเขตของการประเมินที่การดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพได้ตามวัตถุประสงค์

3. นักวิจัย นักวิชาการด้านคนพิการ อาจศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบของแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เนื่องจากประเด็นดังกล่าวยังไม่มีการศึกษาอย่างชัดเจนและยังมีความคลุมเครือ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสพชัย พสุนนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในการให้แนวคิดและข้อเสนอแนะในการจัดทำบทความครั้งนี้ รวมถึงขอขอบคุณ นักวิจัย นักวิชาการ และหน่วยงานเจ้าของวรรณกรรมที่ใช้ในการวิจัยเชิงเอกสารในครั้งนี้เป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และ ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต. การศึกษาเพื่อพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของข้าราชการ. สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2552.

กิตติ ภูพันธ์พงษ์. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการด้านร่างกาย ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคำ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. อุบลราชธานี: การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 1, 2559.

ชั้นอุทัย กาญจนะจิตรา และคณะ. **การศึกษาคุณภาพชีวิตคนทำงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ.** นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551.

ธารีรัตน์ ผ่องแผ้ว. **คุณภาพชีวิตคนพิการขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช : ปัจจัยที่มีผลและแนวทางการพัฒนา.** รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2558.

นริสา วงศ์พนารักษ์ และอภิญญา วงศ์พิริโยธา. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิตของคนพิการในเขตเมือง. **วารสารพยาบาลทหารบก.** 16, 3 (2558): 14-22.

ปิยวัฒน์ ตรีวิทยา. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต. **วารสารเทคนิคการแพทย์เชียงใหม่. วารสารเทคนิคการแพทย์เชียงใหม่.** 49, 2 (2559): 171-184.

ราชกิจจานุเบกษา. **พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534.** เล่ม 108 ตอนที่ 205, 2534.

———. **พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550.** เล่ม 124 ตอนที่ 61 ก, 2550.

———. **พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ 2).** เล่มที่ 130 ตอนที่ 30 ก, 2556.

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงาน. **ปฏิรูปคุณภาพชีวิตคนพิการ.** (ออนไลน์) 2558 (อ้างเมื่อ 26 กรกฎาคม 2561). จาก <http://www.paliament.go.th/library>.

เวชยันต์ ชันธะรี, และเบญจา มุกตพันธุ์. คุณภาพชีวิตและภาวะซึมเศร้าของคนพิการในเขตพื้นที่ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.** 10, 1 (2558): 50-58.

สมนรักษ์ สุวรรณทรัพย์, ยุวดี ลีลัคนาวีระ และวรรณรัตน์ ลาวัง. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตคนพิการทางการเคลื่อนไหวในจังหวัดปทุมธานี. **วารสารการพยาบาลและการศึกษา.** 9, 3 (2559): 20-35.

ศศินันท์ วาสิน, ฤาเดช เกิดวิชัย และวรางคณา จันทรงค์. ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดนนทบุรี. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.** 7, 2 (2556): 83-96.

ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ. **คุณภาพชีวิต การทำงานและความสุข.** พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: บริษัทอัทธัญญ์ ศรีเทพนิ จำกัด, 2557.

ศิรินาถ ตงศิริ, ชนัตถา พลอยเลื่อมแสง และกตัญญู หอสูตสิมา. การปรับสภาพบ้านเพื่อคุณภาพชีวิตคนพิการและผู้สูงอายุ: ข้อเสนอแนะสำหรับการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ. **วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข.** 9, 4 (2558): 382-395.

สมจิต พรหมจันทร์ และคณะ. อำนาจในการทำนายความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองต่อคุณภาพชีวิตคนพิการ. **วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้.** 4, 1 (2560): 47-59.

ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, กรม. **คู่มือมาตรฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โครงการเสริมพลังคนพิการ สร้างโอกาสและความเท่าเทียมในสังคม.** (ออนไลน์) 2559 (อ้างเมื่อ 26 กรกฎาคม 2561). จาก <http://202.151.176.107/nep/bcms/wp-content/uploads/2015/07/KM-pdf.pdf>.

———. **แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2560 - 2564.** กรุงเทพฯ: ราชเทวี, 2560.

———. **เอกสารเผยแพร่การสัมมนาวิชาการระดับชาติด้านคนพิการครั้งที่ 10.** กรุงเทพฯ: โรงแรมเซ็นทารา บายเซ็นทารา แจ้งวัฒนะ, 2561.

อนัญญา เจียนรัมย์. ความต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย อำเภอบางไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.** 25, 1 (2557): 63-70.

อรอมณ ศรียุคตศุทธ และคณะ. คุณภาพชีวิตและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในผู้หญิงที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม และล้างไตทางช่องท้องแบบต่อเนื่อง: การศึกษาเปรียบเทียบ. **วารสารพยาบาลศาสตร์.** 35, 1 (2560): 72-84.

- Bredemeier, J., et al. The World Health Organization Quality of Life instrument for people with intellectual and physical disabilities (WHO QOL-Dis): evidence of validity of the Brazilian version. **BMC Public Health**. 14 (2014): 538-549.
- Buntinx, W. H. E. and Schalock, R. L. Models of Disability, Quality of Life, and Individualized Supports: Implications for Professional Practice in Intellectual Disability. **Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities**. 7,4 (2010): 283-294.
- Fernandes, R. B., et al. Quality of Work Life: an Evaluation of Walton Model with Analysis of Structural Equations. **Revista Espacios**. 38, 3 (2016): 5-24.
- Ferreira, C. A. A., et al. QUALITY OF LIFE AT WORK: The Mental Health Workers Perception of a Public Psychiatric Hospital in Brazil. **Asian Journal of Business and Management Science**. 3, 7 (2014): 47-57.
- Fourouzan, A. S., et al. Perceived Social Support Among People With Physical Disability. **Iran Red Crescent Med J**. 15, 8 (2013): 663-667.
- Goodman, N. **The Impact of Employment on the Health Status and Health Care Costs of Working-age People with Disabilities (Policy Brief)**. (Online) 2015 (Cited 27 July, 2018). Available from: http://www.leadcenter.org/system/files/resource/downloadable_version/impact_of_employment_health_status_health_care_costs_0.pdf
- Hall, E. and McGarrol, S. Bridging the Gap between Employment and Social Care for People with Learning Disabilities: Local Area Co-ordination and in-between Spaces of Social Inclusion. **Geoforum**. 43 (2012): 1276-1286.
- Hosain, G. M., Atkinson, D. and Underwood, P. Impact of disability on quality of life of rural disabled people in Bangladesh. **J Health Popul Nutr**, 20, 4 (2002): 297-305.
- Hwang, B., et al. Unmet Healthcare Needs in People with Disabilities: Comparison with the General Population in Korea. **Annals of Rehabilitation Medicine**. 35 (2011): 627-635.
- Kaur, G., et al. Perception of People with Disability in Creating Sustainable Public Policy. **Procedia – Social and Behavioral Sciences**. 168 (2015): 145-155.
- Kocman, A., and Weber, G. Job Satisfaction, Quality of Work Life and Work Motivation in Employees with Intellectual Disability: A Systematic Review. **Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities**. 31, 1 (2018): 1-22.
- Lee, J. E., Kim, H. R. and Shin, H. I. Accessibility of medical services for persons with disabilities: comparison with the general population in Korea. **Disability and Rehabilitation**. 36 (2014): 1728-1734.
- Mattevi, B. S., et al. Quality of Care, Quality of Life, and Attitudes toward Disabilities: Perspectives from a Qualitative Focus Group Study in Porto Alegre, Brazil. **Rev Panam Salud Publica**. 31, 3 (2012): 188-196.
- Morisse, F., et al. Quality of Life in Persons with Intellectual Disabilities and Mental Health Problems: An Explorative Study. **The Scientific World Journal**. 1, 1 (2013): 1-9.
- Nieuwenhuijse, A. M., et al. Quality of life of persons with profound intellectual and multiple disabilities: A narrative literature review of concepts, assessment methods and assessors. **Journal of Intellectual & Developmental Disability**. (2017): 1-11.

- Opokua, M. P., Mprah, W. K. and Saka, B. N. Participation of Persons with Disabilities in Political Activities in Cameroon. **Disability and the Global South**. 3, 2 (2016): 980-999.
- Ra, y.-a., and Kim, W. H. Impact of Employment and Age on Quality of Life of Individuals with Disabilities. **Rehabilitation Counseling Bulletin**. 59, 2 (2015): 112-120.
- Ruzevicius, J. **Management de la qualite. Notion Globale et recherche en la matiere**. Vilnius: Mison d'editions Akademine leidyba, 2012.
- . **Quality of Life and of Working Life: Conceptions and Research**. Paper presented at the 17th Toulon-Verona International Conference: Liverpool John Moores University, 2014.
- Ruzevicius, J. and Valiukaite, J. Quality of life and quality of work life balance: Case study of public and private sectors of Lithuania. **Quality – Access to Success**. 18, 157 (2017).
- Schalock, R. L., et al. **Quality of Life Model Development and Use in the Field of Intellectual Disability**. In K. Ralph (Ed.), *Enchancing the Quality of Life of People with Intellectual Disabilities From Theory to Practice* (1 ed.). Netherlands: Springer, 2014.
- Scott, J. **A Matter of Record: Documentary Sources in Social Research**. Cambridge: Policy Press, 1990.
- . **Social Research and Documentary Sources**. Sage Benchmarks in Social Research Methods, Documentary Research Volume 1. SAGE Publication, 2006.
- Townsend, W., C., Pham, A. N. T. and Vassos, M. V. Review: A systematic review of quality of life measures for people with intellectual disabilities and challenging behaviours. **Journal of Intellectual Disability Research**. 56, 3 (2012): 270-284.
- Walton, R. E. Quality of life at work: what is?. **Sloan Management Review**. 15, 1 (1973): 11-21.
- World Health Organization. **WHOQOL User Manual**. (Revised 3rd ed). Switzerland: Division of Mental Health and Prevention of Substance, 2012.